Daniil Granin

LOC PENTRU MONUMENT

(volumul de povestiri *Şalmugra)*

1

Până la urmă chiar şi cele mai mici amănunte ale acestei întâmplări începură să i se pară lui Osokin revelatorii şi ciudate. Cel mai straniu era însă faptul că toată istoria, în orice caz în versiunea lui, părea cât se poate de firească, banală, chiar cam plicticoasă. Tocmai acest lucru te incita s-o asculţi până la capăt. Lucrurile se petrecuseră pe la începutul anilor '50. Cariera lui Osokin abia începuse şi nu începuse prost. Avea maşină, cabinet, secretară, conducea un sector important şi să ajungi la el în audienţă nu era prea lesne.

Osokin nu putea să sufere zilele de audienţă. Spre seară capul i se făcea greu, muşchii feţei îl dureau din pricina expresiei de atentă politeţe pe care era nevoit s-o arboreze. Aşa că îşi făcea sânge rău şi nu arareori blestema funcţia din cauza căreia îşi rata tinereţea, îşi zădărnicea perspectivele. Oricât se străduia, coada la audienţe nu scădea. În ultimii doi ani crescuse chiar. Cu cât primea mai mulţi, cu atât se înscriau mai mulţi.

Era şapte fără patruzeci de minute, ceea ce însemna că, practic, Osokin mai putea primi cel mult doi-trei solicitanţi, întrucât fiecare dintre ei îi lua zece-cincisprezece minute.

Osokin ţinea minte cu prezicie că vizitatorul cu pricina fusese penultimul pe listă şi numele lui era Lidenţov. Memoria numelor era la Osokin o deformaţie profesională.

După figură şi mers, celui ce intrase i se puteau da patruzeci-patruzeci şi cinci de ani, trăiţi, după cum se vedea, greu. Slăbănog, cu chipul plin de riduri, într-o haină cafenie uzată, cu buzunarele umflate, îi lăsase lui Osokin impresia de supt, ars, carbonizat, ceva în genul ăsta. Osokin nu privea cu atenţie chipurile solicitanţilor. Pentru întrevederea cu el, oamenii îşi confecţionau chipurile potrivite — timide, suferinde, chinuite. Nu erau chipurile lor adevărate şi Osokin nu se lăsa dus cu preşul. Avea o adevărată cultură în materie de petiţionari. Îi dibuia după felul cum se apropiau de masă sau după gestul cu care îi întindeau hârtiile.

În timp ce Lidenţov vorbea, Osokin îi răsfoia dosarul. Nimic complicat. Cu doi ani în urmă, Lidenţov divorţase, hălăduise apoi pe la prieteni — la unul din ei ocupa şi acum un colţişor — şi voia, fireşte, locuinţă. Pierduse spaţiul locativ, pentru că, pesemne, nu voise să se judece, iar acum cerea o cameră, şi cât mai repede. Temeiurile legale ale acestei cereri erau ca şi inexistente. Lidenţov nu putea evoca în sprijinul ei mai nimic. Nu părea să fie vreun îngrămădit. Căci existau şi din ăştia, care-şi închipuiau că Osokin abia aşteaptă să scoată din sertar ordinul de repartiţie. Lidenţov era foarte încrezător, vesel chiar, cum se poartă majoritatea celor cu pile grele.

— Rândul e unul pentru toţi. Cu ce sunt alţii mai prejos decât dumneavoastră?

Osokin avea fraze prefabricate pentru toate cazurile, totuşi, din precauţie, îşi îndulci puţin tonul.

— Ştiţi, spuse Lidenţov, în situaţia mea, mă văd nevoit să mă gândesc nu la drepturile altora, ci la privilegiile mele.

Osokin avea impresia că i se răspunde cu aceleaşi fraze dinainte pregătite. Ai fi zis că se joacă o scenă bine învăţată în prealabil.

— Şi care sunt acele privilegii, mă rog?

Lidenţov râse.

— Sunt bolnav.

Îşi ridică brusc mâneca arătându-i o erupţie — nişte cruste mici, roşii. Imaginea era mai mult decât dezgustătoare, dar Lidenţov nu se jena, îşi examina propria mână cu cel mai viu interes.

— Trebuie să fac băi zilnice.

— Numai bolnavii de tuberculoză au dreptul la locuinţă peste rând.

— Să înţeleg că nu m-am îmbolnăvit de ce trebuie?

— Păreţi un intelectual, spuse Osokin cu reproş în glas. Cum puteţi vorbi aşa? Dumneavoastră aveţi idee ce înseamnă o tuberculoză acută?

Pentru exactitatea textului, aici şi mai departe, nu putem garanta. E puţin probabil ca Osokin să fi putut memora punct cu punct acest dialog. Propriile lui replici le reconstituia cu uşurinţă, pe ale lui Lidenţov însă le reproducea în fel şi chip, aşa că trebuia să-ţi dai osteneala să le alegi pe cele mai verosimile. Dar ce să iei drept verosimil? Bunăoară, în acest punct, Lidenţov adusese vorba despre o altă boală care-l chinuia. Explicaţiile lui fuseseră atât de încâlcite pentru Osokin, încât acesta se jena să le repete, de teamă să nu încurce borcanele.

Esenţa consta în faptul că Lidenţov pătimea din pricina scurgerii timpului: torentul timpului, vedeţi dumneavoastră, trece printr-însul, impresionând nişte receptori ai organismului său, care vibrau intens. Lidenţov resimţea fizic curgerea distrugătoare a vremii, care ducea cu sine porţiuni din viaţa lui, îl eroda, ca un nesfârşit vânt de nisip, şi el încerca să i se opună, acţionând în unghi.

Pe Osokin toate bazaconiile astea îl mişcară mult mai puţin decât eczema, cu toate că Lidenţov era emoţionat. În cele din urmă, fu nevoit să-l întrerupă: ce legătură aveau toate chestiile astea cu locuinţa? Lidenţov îi desluşi că tocmai îşi elaborează teoria şi deci trebuia să stea undeva şi să gândească. Ce fel de muncă era aia care nu te obliga să mergi la slujbă Osokin nu pricepea şi nici nu voia să priceapă.

— Ah, da! îşi aduse aminte Lidenţov şi prinse a se scotoci prin buzunare. Uitasem de-a binelea! Şi scoase la iveală un plic vechi şi murdar.

Exact cum presupusese Osokin. Trebuia să existe o hârtiuţă, altfel n-ar fi fost atât de sigur pe el.

Genul ăsta de solicitatori, înarmaţi cu bileţele, rezoluţii, intervenţii, în baza cărora ei era obligat să asigure, să ajute, să dea, îi era cel mai nesuferit lui Osokin. Nu o dată luase chiar atitudine împotriva acestor practici. Avalanşa de bileţele îi restrângea posibilităţile, oricum foarte modice. Se încălca ordinea, succesiunea lucrurilor, se deregla întregul mecanism pe care-l pusese la punct cu atâta trudă.

Scrisoarea aceea, purtând ştampila unei instituţii de prestigiu, era adresată "stimatului tovarăş Osokin" şi conţinea rugămintea de a-l ajuta pe cercetătorul ştiinţific Lidenţov, care lucrează la cercetări de cea mai mare importanţă. Superconductibilitatea la temperatura camerei... Nu ştiu ce ipotetică moleculă superconductibilă... De parcă Osokin ar fi fost sau ar fi trebuit să fie familiarizat cu de-alde astea. Înfumurarea savanţilor îl irita din cale afară pe Osokin: ceea ce-i preocupa pe ei era obligatoriu o problemă de importanţă mondială şi faţă de ea toate celelalte erau fleacuri. Dar hârtia aceea avea ceva neobişnuit. Osokin nu putea ghici ce anume, dar ceva îl deranja. Ceva nu era în regulă...

— Deci o cameră pentru dumneavoastră peste rând... repetă el. Da, desigur, superconductibilitatea... Şi dintr-o dată exclamă, fulgerat de o bănuială: semnătura, asta e!

— Ce-i cu semnătura? se miră Lidenţov.

— Scrisoarea e semnată de academicianul Liahniţki! spuse Osokin triumfător.

— Da, el e la curent cu lucrarea mea.

— Desigur că e la curent... Osokin aprobă bucuros. Dar, în treacăt fie spus, a murit anul trecut sau acum doi ani, nu-i aşa? Şi, în semn că-l prinsese eu minciuna, îl ameninţă cu degetul.

Dar zadarnic i se păru că-l pusese în dificultate. Lidenţov fu chiar dezamăgit.

— A, deci iată ce vă frământă... spuse el. Şi ce importanţă are asta?

Replica îl zdruncină puţin pe Osokin.

— Cum adică ce importanţă are? O importanţă foarte mare! Hârtia asta n-are nici o valoare! Veniţi cu altă adresă. Să ne scrie academicianul Poluianov, că el e acum la dumneavoastră.

— Poluianov? Nici să n-aud! Lidenţov dădu disperat din mâini. Poluianov n-a fost un savant, ci un sertar gol. N-a crezut niciodată într-o astfel de soluţie a problemei.

După această frază stranie, Osokin îl privise pentru întâia oară cu atenţie pe Lidenţov, observând aerul infantil şi culoarea nesănătoasă a chipului lui. Avea nişte ochi luminoşi, puţin mijiţi, îndărătul cărora părea că ceva se roteşte, se perindă...

— Cum adică n-a fost? întrebă Osokin rar şi sever. Ce vreţi să spuneţi?

— Doamne, dar nimeni nici nu-şi mai aminteşte de el!

— O clipă. Osokin se ridică, sprijinindu-se cu mâinile de masă. Chiar aseară am vorbit cu dânsul la telefon.

Lidenţov se încruntă înciudat.

— A-a, dacă aşa puneţi problema...

Osokin era încredinţat că vorbele despre Poluianov nu erau o ironie întâmplătoare. Şi totuşi nu-şi puţea imagina ce voia de fapt acest om. Să-l păcălească? Să-l deruteze? Nu se jenase nici când fusese prins cu ocaua mică, nici când Osokin, lovind cu pumnul în masă, îi amintise că Poluianov e deputat, om de vază, cine îi dădea lui dreptul... Şi aici Osokin ciocănise în masă cu vârful unghiei, ca să fie foarte clar.

— Luaţi seama! încheiase el pe un ton ce nu admitea replică.

Dar Lidenţov continua să măsoare cabinetul în lung şi în lat, analizându-şi cu atenţie vârfurile pantofilor săi scălâmbi. Îşi sprijinea mâinile în fundul buzunarelor şi părea adâncit în ale sale. Mai mult ca sigur că nici nu-l auzise pe Osokin.

— Dar dacă s-ar anunţa la dumneavoastră Şokli? întrebă deodată Lidenţov.

— Cine?

— Da, de el s-ar putea să nici nu fi auzit... sau, bunăoară, Mendeleev?

— Care Mendeleev?

— Dmitri Ivanovici Mendeleev. Aţi auzit de el? Ei bine, închipuiţi-vă că Mendeleev ar avea nevoie de o cameră. Şi el ar trebui să vină cu o adresă de la Poluianov?

— Până una, alta, dumneavoastră nu sunteţi Mendeleev.

Lidenţov nu băgă de seamă această ironie.

— Şi totuşi, dacă v-aţi trezi cu Mendeleev?

Pe un psihopat Osokin nu s-ar fi supărat. Pe ăştia se pricepea el să-i scoată pe uşă afară. Numai că Lidenţov nu era un bolnav psihic, pe Osokin nu-l încercase nici o clipă o asemenea bănuială.

— Sunteţi cam lipsit de modestie. Mo-de-stie, sublinie el pe un ton ce s-ar fi cerut luat în seamă.

Departe de a se sfii câtuşi de puţin, Lidenţov păru chiar amuzat: râse

încet, ca de nişte gânduri ale sale.
— În treacăt fie spus — Osokin se rezemă de spătarul fotoliului — viza dumneavoastră a expirat. Oficial, nu mai locuiţi nicăieri.
— Şi ce dacă?
— Ei asta-i! Ştiţi foarte bine. N-aveţi nici un fel de drepturi. Trebuie să vă radiem de pe listă.
— Imposibil, spuse Lidenţov categoric. Cred. că nu realizaţi anvergura problemei.
Pe Lidenţov situaţia păru că nu-l mai amuză. Înşfăcă de pe masă adresa aceea care nu mai era de mult valabilă şi prinse a cita din ea formule laudative, comentându-le.
În relatarea lui Osokin acesta era punctul cel mai obscur. Nu dăduse nici o importanţă cuvintelor lui Lidenţov. Bătuse darabana în cristalul de pe birou, aşteptând să se termine toată tevatura. Şi, cum tocmai această parte a discuţiei prezenta un interes deosebit, l-au convins pe Osokin să accepte o şedinţă de stimulare a memoriei. Ceea ce au reuşit să restabilească era puţin. Din frânturi de frază se putea deduce că Lidenţov vorbise despre posibilitatea de a revoluţiona întreaga energetică, electronica, biologia... "Se va elucida mecanismul prin care molecula genetică apără informaţia", aceasta era unica frază pe care Osokin o putuse reda cuvânt cu cuvânt.
Memoria lui o păstrase, pesemne, pentru că el se agăţase de cuvintele: moleculă, moleculă... Tipii de genul ăsta îşi închipuie că toată lumea se sprijină pe moleculele lor. Evident, numai ei ştiu cum apără moleculele informaţia, de cine o apără — ei, marii mahări, Mendeleevii, Mendelii, toţi ceilalţi sunt nişte mocofani şi nişte nătăfleţi. Ce-i Osokin pentru el? Un scrib, un conţopist, obligat să-i servească şi să-i satisfacă pe corifei, cu moleculele lor genetice. Domniile lor, corifeii, sunt buricul pământului, rezolvă probleme de anvergură mondială...
— Vă cred, eu vă cred — în asemenea cazuri Osokin uza de toate rezervele lui de politeţe şi izbutea să nu-şi dea în petec — desigur, toate astea-s nespus de interesante, cum se apără informaţia, şi toate celelalte, numai că-s pură teorie.
Aici Lidenţov păru brusc tulburat. Până în clipa aceea se purtase mai mult decât dezinvolt. Umbla prin cabinet, oprindu-se deseori la fereastră, cu spatele spre Osokin, sau apropiindu-se de bibliotecă şi examinând cotoarele volumelor din Marea enciclopedie sovietică şi ale altor opuscule de referinţă pe care Osokin nu le deschisese niciodată.
Că Lidenţov nu era în apele lui se putea deduce din faptul că începuse să dea din mâini şi obrajii i se împurpuraseră.
— Ah, da, e drept, încă nu am decât modelul...
— Tocmai asta e, spuse Osokin apăsat, ridicându-se în picioare şi apropiindu-se de el. Dar, pe lângă teorie, mai există şi practica. Practica vieţii. Cu moleculele dumneavoastră n-ai cum să construieşti case. Molecule avem gârlă, cărămida nu ne ajunge. Şi nici cimentul. Nimeni nu vrea să lucreze pe şantiere. Toţi sunt preocupaţi de molecule. Şi încă la temperatura camerei; cred şi eu, e mai bine decât în gropile de fundaţie.
Lidenţov îşi fricţionă uşor fruntea şi spuse dezamăgit:
— Aşadar, n-aţi înţeles nimic.
— Dumneavoastră n-aţi înţeles nimic! ridică vocea Osokin. Vă gândiţi numai la dumneavoastră! Şi dădu din mână cu amărăciune. În regulă. Mă tem că zadarnic aş încerca să vă conving. Şi apoi, dincolo de uşă aşteaptă alţi solicitatori. Nu sunt, fireşte, nişte Mendeleevi, dar sunt şi ei oameni.
Asupra unora ca Lidenţov fraza asta, avea efect. El se strânse în sine ca un arici, se îndreptă cuminte spre uşă, dar la jumătatea drumuiui se opri şi se întoarse:

— Aşadar, n-am primit?
Cam încurca timpurile, individul.
— Da, numai la rând.
— Şi nu v-a fost teamă?... întrebă mirat Lidenţov.
— De ce? De ce să-mi fie teamă?
— Că greşiţi, spuse Lidenţov timid şi iarăşi păru mirat de ceva.
— Ce vreţi să spuneţi? strigă cine ştie de ce Osokin fără să-şi ia ochii de la el.
Lidenţov îi făcu şiret cu ochiul şi pe chipul lui trecu o expresie tipică pentru reprezentanţii altor instanţe, de parcă ar fi ştiut el ceva despre Osokin şi nu numai despre Osokin.
— Dar dacă sunt un Mendeleev?
Osokin râse nervos, fără voie, şi făcu la rândul lui cu ochiul.
— Ei, dacă sunteţi un Mendeleev, se aranjează.
Când orele de audienţă luară sfârşit, Osokin scoase din dulap un volum al enciclopediei, îl găsi pe Mendeleev şi privi multă vreme chipul acela mărginit de o barbă fină şi largă, pe care şi-l amintea încă din şcoală. Lidenţov... Lidenţov... suna a insolenţă şi totodată a fragilitate, ca o bucată de zahăr candel suptă şi străvezie. Mendeleev... Mendeleev... Ascultă şi clătină din cap, mirându-se că oamenii iluştri au întotdeauna şi nume sonore, memorabile. Au şi o înfăţişare impozantă. Şi îşi imagină numaidecât cum va suna numele său: Osokin, Osokin...
Osokin avea un dar dătător de viaţă lungă: se pricepea să uite de îndată tot ce era neplăcut. Şi cum vizita lui Lidenţov avea multe elemente de neînţeles, aşadar şi neplăcute, Osokin nu se mai gândi la ea.

2

Peste o săptămână avu din nou zi de audienţă, oamenii se perin'dară iarăşi prin cabinetul lui Osokin, sucind şi răsucind în minte, la plecare, răspunsurile lui, ca să le ghicească sensul ascuns, încercând să-i interpreteze până şi intonaţia. Către ora şapte, Osokin îşi închise cu zgomot mapa. Cabinetul avea două uşi, dintre care una dădea direct în coridor. Osokin îşi amintea bine seara aceea. De fapt ea abia începuse, felinarele nu se aprinseseră încă, cerul galben presăra peste oraş o ploaie rară, galbenă, trotuarele străluceau galben şi, aidoma lor, apa din canale.
Osokin îşi ridică gulerul — îi stătea de minune aşa — şi îşi îndesă mai adânc pe cap şapca miţoasă. Ce şapcă grozavă avea pe atunci: ultimul strigăt al modei, dar care, totuşi, nu-i dădea un aer de filfizon.
Trecând micul pod din apropiere, n-o coti spre chei, ci traversă piaţa şi cobori într-o cramă. Mai exista pe atunci crama "Şampania sovietică" sau "Şampuzea" cum îi zicea Osokin: nemaipomenită cramă, mirosea a vin, a butoaie şi fum şi era locul de zăbavă al salariaţilor de la instituţiile apropiate şi al provincialilor veniţi in deplasare. Clienţii beau în picioare, sugeau din câte o bomboană, stăteau de vorbă, puricau rezultatele de la hochei şi fotbal; beţii crunte nu se pomeneau aici, căci se bea numai vin; cea mai tare băutură era "bomba", un amestec de şampanie şi coniac.
Osokin comandă o "bombă" şi prinse a sorbi printre dinţi licoarea rece, arzătoare. Parcă-i lua oboseala cu mâna. Cu numai câteva minute în urmă se mai furişa grăbit pe coridor, temându-se să nu-l recunoască cineva, pentru că tăbărau numaidecât asupră-i cu cererile lor, cu numai câteva minute în urmă fiecare secundă din viaţa lui era pândită de pretutindeni, oamenii luptau pentru şansa de a-l întâlni, se înscriau la audienţă cu o lună înainte, îl pândeau pe după colţuri şi iată-l acum stând liniştit, pierdut într-un ciorchine de oameni care se înghesuie, ciocnesc

pahare, slobod în aer nouri de fum, aici unde nimeni nu-l bagă în seamă, unde nimeni nu ştie ce om de vază îşi bea, alături, cocteilul.

Savura astfel de clipe. Chiar în anii aceia se lăsase de fumat. Nu se lăsase definitiv, dar rărise drastic ţigările. Acum, după vin, i se făcu dor de un fum. Scoase din buzunar unica ţigară pe care o avea, păstrată tocmai pentru astfel de momente, şi-i ceru vecinului de pahar un foc. Bricheta acestuia scăpără, Osokin trase fumul adânc în piept şi-şi ridică privirea.

Nu izbuti să-şi dea seama cine-i decât în clipa când omul îl salută cu un aer preocupat, de parcă l-ar fi aşteptat de multă vreme. Osokin realiză fulgerător că în faţa lui stătea Lidenţov şi se miră de propria lui ţinere de minte, dar şi mai mult de faptul că Lidenţov nu-şi declinase din nou numele, de parcă ar fi fost sigur că va fi recunoscut.

Lidenţov purta un palton de stofă ponosit, lung, prea larg în umeri şi un fular nespus de caraghios, în schimb pe capul lui strălucea o căciulă dintr-o blană aurie, necunoscută lui Osokin. Toate acestea reunite îi dădeau un aspect atât de jalnic şi mizer, încât lui Osokin îi trecu brusc orice supărare. Îşi simţi chipul neted, tânăr încă, paltonul modern, bine croit, comod, din stofă de import, ţinuta dezinvoltă şi aerul binevoitor. Ajunse chiar să-l întrebe pe Lidenţov cum îi mergeau treburile.

Osokin avea o regulă — să se ferească de amănuntele mizeriei. Acestea reclamau compasiune şi sprijin, or Osokin n-avea cum să ajute. Nimeni nu-şi poate imagina cât de reduse, supărător de, reduse îi erau posibilităţile. Cu toate că avea un cabinet luxos, secretară şi celelalte, de Osokin depindeau foarte puţine lucruri. Să refuze putea, în privinţa asta avea drepturi nelimitate. Dar oare-i uşor să refuzi mereu? Să auzi din partea oamenilor numai plângeri şi solicitări? Căci el era căutat numai la nevoie şi la ananghie. Doamne, şi câţi mai erau!

Lidenţov i se plânse lui şi el i se plânse lui Lidenţov. Într-o astfel de atmosferă discuţiile evoluează după cu totul alte reguli. Lidenţov bea coniac. Răsucea în mână paharul acela, de ciocnit nu ciocnea, dar din când în când ridicau paharele, după obiceiul locului. Osokin era convins că se purta cât se poate de democratic, ba în sufletul lui îşi făcu apariţia chiar ceva ce aducea a compătimire. Şi cine ştie, poate că totul ar fi mers strună, dacă Lidenţov n-ar fi început să-l piseze din nou cu Mendeleev: n-ar fi vrut Osokin să se convingă?

— De ce să mă conving? întrebă Osokin strâns cu uşa.

Fără să-şi scoată căciula, cu o mişcare îndemânatică, Lidenţov scoase de sub ea nişte hârtii, un teanc întreg de hârtii. Osokin crezu, fireşte, că acesta conţinea tot felul de adeverinţe şi adrese din partea institutului, privitoare la locuinţă.

Era straniu că Lidenţov, chipurile om învăţat, intelectual. nu-şi dădea seama ce deserviciu îşi făcea năpustindu-se acum asupră-i cu treburi, dovedind atâta lipsă de tact.

Cu mâna liberă, Lidenţov şterse poliţa udă, pe locul unde erau paharele, punând apoi în faţa lui Osokin o hârtie, două, şi încă, şi încă... Lumina sărăcăcioasă a cramei abia răzbătea prin fum până în colţul lor.

Osokin luă prima hârtie şi o examină cu atenţie. Purta antetul tipărit al Institutului de superconductibilitate "S. Lidenţov". Cum nu se poate mai clar, cu litere albastre: "S. Lidenţov".

Lui Osokin îi plăcu hârtia: era fină şi foşnea aidoma celei gofrate.

— Hm, mormăi Osokin blajin, nu-i ticluită tocmai rău.

Lidenţov îi răspunse printr-un zâmbet vinovat, luă din faţa lui Osokin hârtia aceea şi-i dădu o alta.

În semiîntunericul acela, Osokin descifra anevoios textul tipărit cu caractere mici. Era, fără îndoială, o tăietură dintr-o revistă. Un articol omagial garnisit cu portretul lui Lidenţov şi poza institutului ce-i purta

numele. Era vorba de nişte documente noi, privind activitatea acestui mare înaintaş...

Osokin nu stătu să citească mai departe. Individul se întrecuse cu gluma. Textul era tipărit, nu încăpea nici o îndoială; iată încă un fragment, alt corp de literă, din nou portretul lui Lidenţov şi un timbru verde, un timbru poştal cu portretul lui Lidenţov, cel mai autentic timbru, cu margini zimţate. Cu ocazia centenarului... Osokin îşi umezi degetul cu limba şi frecă cu nădejde: portretul nu se şterse.

Osokin se uită la Lidenţov, apoi din nou la timbru şi la tăieturile acelea din ziare. În toate fotografiile, Lidenţov era puţin mai vârstnic decât acum şi nu pentru că imaginile nu reuşiseră, nu, Osokin simţi că în pozele pe care le avea în faţă Lidenţov arăta aşa cum nu fusese încă.

Osokin avea nervi tari, nu era tocmai uşor să-l dai gata.

— Trucaj? întrebă el înţelegător.

Lidenţov clătină trist din cap. Zgribulit, îl urmărise pe Osokin cum luă în mână o altă tăietură din ziar, de care era prinsă cu acul o fotografie. I se păruse lui Osokin sau Lidenţov întinsese cu un aer ruşinat mâna, vrând parcă să ia acel document îndărăt? Osokin îi dădu mâna la o parte. Ştirea era decupată din ziar, în grabă, de o mână nervoasă, care ciupise şi din marginile articolelor învecinate. Se relata despre solemnitatea dezvelirii monumentului lui S. Lidenţov. Cum căzuse pânza aceea şi deodată ochilor mulţimii li se înfăţişase monumentul extrem de original prin soluţia artistică adoptată: statuia n-avea piedestal, atârna în aer, sculptura exprima idee-a descoperirilor lui Lidenţov... Osokin sări câteva aliniate. Mitingul... preşedintele sovietului orăşenesc, un nume necunoscut... "În oraşul nostru a trăit şi creat"... "noi, cei care trăim în oraşul lui" "are cuvântul preşedintele Academiei de ştiinţe, iarăşi un nume complet necunoscut... "Lidenţov... a înscris — întru gloria ştiinţei naţionale... Un adevărat reformator"... Au participat ministrul... secretarul"... şi Osokin nu-i cunoştea pe nici unul dintre ei. Citea pentru întâia oară acele nume, erau oameni absolut necunoscuţi. Dar numele lor erau tipărite în ziar şi Osokin se deprinsese să creadă ziarelor mai mult decât oricărei cărţi sau reviste. Fotografia înfăţişa statuia, mica tribună, o piaţă cunoscută parcă, chipuri de oameni la tribună — străine, convinse, prea tinere.

Lui Osokin i se făcu frică. Ştia, e drept, să nu-şi exteriorizeze sentimentele. Privindu-i chipul, nimeni n-ar fi putut ghici nimic. Îşi formase de mult această deprindere atât de necesară. Şi speranţele lui Lidenţov erau zadarnice. Osokin îl privi fix, fără să clipească. Nu era nici urmă de veselie în ochii lui, ochii aceia nu arătau nici o îngăduinţă pentru glumă. Sub privirea lor te simţeai ca în curent, erau ca nişte hrube din care răzbătea un frig ce dădea frisoane, înlăuntrul lor creştea ceva neprevăzut şi rău prevestitor.

— Aşa... Ai mers cam departe, drăguţule, spuse Osokin mieros. O clipă îi fusese de ajuns. Era complet stăpân pe sine, treaba devenea serioasă şi el trebuia să-şi ia toate măsurile de prevedere. Cum ai pătruns în tipografie? Ai trucat şi un clişeu. Joci tare, nimic de zis. Ce urmăreşti?

— Păi, dumneavoastră mi-aţi promis. Eu, special... începu Lidenţov, dar Osokin nu se lăsă întrerupt.

— Nu mă lua pe mine la fix. Ia zi, cine ne paşte, ai? Osokin arătă cu ochii în sus. Oameni noi? De unde, te întreb, ştii numele lor? Cine ţi le-a suflat? Ştii dumneata a ce miroase asta?

Osokin era destul de hârşit în asemenea chestii ca să-şi dea seama că cel mai deştept lucru pe care-l avea de făcut era să. evite scandalul şi să iasă cât mai repede din această poveste periculoasă. N-avea nici un fel de intenţii rele, dar pentru orice eventualitate era nevoit să riposteze.

— Asta-i provocare, spuse el. Pentru asemenea chestii poţi fi...

Chipul chinuit al lui Lidenţov se împurpură.

— Câţi ani aveţi?

— Alta acum! se miră Osokin. Lasă-te, dom'le, de chestii de-astea. Cu mine nu-ţi merge. Mototoli tăieturile acelea din ziar şi le vântură pe sub nasul lui Lidenţov. Ai crezut că mă cumperi, ai?

Pete roşii urcară pe chipul lui Lidenţov. Speriat pesemne, scoase un sughiţ ca de plâns şi apoi, parcă sufocându-se, întinse mâna spre Osokin ca să-i ia hâr-tiile acelea. Osokin le ascunse la spate şi se porni pe râs, căci într-adevăr era hazul lui Dumnezeu să-ţi imaginezi statuia lui Lidenţov, năsucul acela aducând cu un cioc de raţă, lucios şi stacojiu, paltonul acela ros până la alb, toate acestea turnate în bronz.

— Eşti grozav, ai? Statuie îţi trebuie! Mare pişicher, n-am ce zice! Osokin se prăpădea de râs, nu alta. Călăreţul de aramă! Colosal!

Buzele lui Lidenţov prinseră a tremura. Apucă mâna lui Osokin, i-o răsuci şi-i smulse hârtiile. De durere şi de indignare Osokin se lăsă pradă mâniei. Gulerul paltonului lui Lidenţov pârâi în mâinile lui. Cum nu cântă-rea mai nimic, Lidenţov zbură cât colo într-un colţ, căzând pe duşumea. Sări în picioare şi se năpusti din nou asupra lui Osokin. Paharul acestuia se sparse cu zgomot. Osokin era mult mai puternic decât Lidenţov. L-ar fi putut face fărâme. Viermele dracului!

Pentru unul ca el — cuvântări festive!

Fireşte, simpatia celor prezenţi se îndrepta spre Osokin. Huliganism sadea. Osokin fusese nevoit să se apere. Şi când apăru miliţia, Lidenţov fu numaidecât încondeiat ca singurul contravenient, şi ridicat. Cu atât mai mult, cu cât viza de pe buletinul lui expirase. Ba mai era şi beat. Şi tot încerca să se repeadă la Osokin.

Ca să-şi restabilească echilibrul sufletesc, Osokin mai luă o sută de grame de coniac. Femeia care mătură cioburile ridică de pe jos o fotografie pătată de vin şi i-o întinse lui Osokin. Era fotografia aceea cu piaţa şi statuia lui Lidenţov, o poză excelent lucrată. Osokin o vârî, pentru orice eventualitate, în buzunar, ca probă materială.

A doua zi i se telefonă de la miliţie, Osokin îşi spuse părerea: era un escroc şi n-ar strica să se ia legătura cu factorii de răspundere din institut ca să se ocupe mai îndeaproape de el. În ce-l priveşte, Osokin ordonă să fie radiat de pe listă pe motivul că n-avea viză.

Apoi nu se mai auzise nimic de Lidenţov. Iar el, Osokin se străduise să uite toată povestea. Odată, auzind despre telepatie, trecuse toate cele întâmplate pe seama telepatiei, a hipnozei şi a altor chestii de-astea, liniştindu-se definitiv.

3

Amurgul trena. Cerul se întunecase, dar lumina asfinţitului mai dăi-nuia pe străzi, geamurile străluceau şi se vedea limpede până departe. În Piaţa Marinei, unde ieşi în cele din urmă Osokin, era şi mai multă lumină. Noul hotel strălucea cu pereţii lui din metal albăstrui şi material plastic transparent. Geamurile erau şi ele albăstrui, de culoarea apei de mare, şi liniile armonioase ale clădirii înmărmuriseră în înalt, ca un val în furtună.

Osokin vedea hotelul acela pentru întâia oară. În ultimii ani, în plimbările lui, ocolise această zonă. Frumos, nimic de zis. Încercă să-şi amintească ce fusese odinioară în locul hotelului, dar nu izbuti. Totuşi, ceva îl sâcâia, de parcă piaţa cu înfăţişarea ei de acum îi era familiară. Mai cu seamă clădirea noului hotel. Cu cât o privea mai mult, cu atât i se părea mai cunoscută; nouă pentru el era doar culoarea aceea albăstruie.

Ajuns acasă, Osokin nu se culcă numaidecât, se aşeză la birou,

străduindu-se să-şi amintească ceva. Trăgea distrat sertar după sertar, dezlega mapele: diplome vechi, blocnotesuri, mandate pentru felurite conferinţe, permise, acte de predare-primire a dosarelor... De multe nici nu-şi mai amintea şi se miră că, pe vremuri, prezentase la o consfătuire unională un referat al cărui rezumat fusese tipărit. Răscolea mapă după mapă, fără să-şi dea seama ce caută.

Se trezi brusc, în puterea nopţii. Aprinse lumina şi, gâfâind, trase sertarul de jos al biroului. Era un miracol că fotografia aceea se păstrase. Pesemne, atunci o pusese în vreun plic şi-o aruncase în seif.

Nici n-o auzi pe soţia lui intrând în birou. Şedea pe covor, în pijama, legănându-se înainte şi înapoi, ca un Budha. O privi cu ochi goi, apoi îi întinse fotografia:

— Recunoşti locul?

Femeia îşi aduse ochelarii şi o examină îndelung.

— Pare a fi Piaţa Marinei... Hotelul cel nou, iar aici nu-mi dau seama...

— Proasto, spuse el. Fotografia este făcută acum patruzeci de ani. Nu-ţi aminteşti că ţi-am povestit?

Ea îşi scoase ochelarii, privindu-l cu ochi mari, speriaţi. Şi el îşi aduse aminte că nu-i povestise ei, ci primei lui soţii, care murise.

— Lasă, spuse, du-te. Mă culc şi eu.

A doua zi dimineaţa descinse în Piaţa Marinei cu fotografia în mână, dădu ocol pieţii căutind punctul de unde se făcuse fotografia. În dreapta hotelului era o vilişoară cu două turnuri, care fusese, de asemeni, prinsă în fotografie. Osokin se instală astfel încât proeminenţa faţadei hotelului să se suprapună peste marginea unuia din turnurile vilişoarei aceleia şi prinse a confrunta fotografia cu realitatea. Hotelul era identic cu cel din poză, coincidea basorelieful de pe soclu, la fel curbura trotuarului şi felinarele. În fotografie se distingeau siluete de oameni, ploua şi pavajul strălucea. Sprijinindu-se cu toată greutatea în baston, Osokin făcu câţiva paşi, ca să se linişteasă.

În fond coincidea numai partea cu hotelul, statuia nu exista. În fotografie, statuia lui Lidenţov se afla sub un fel de scoică, iar în spatele ei era o nişă adâncă, detaliu al unei clădiri uşoare, de sticlă, având formă de cristal. Nici clădirea aceea nu exista încă. În stânga hotelului. Osokin zări o casă cu pereţii coşcoviţi, găzduind o farmacie şi o pescărie. Pe trotuar, în zăpada fleşcăită, zăceau stive strălucitoare de panouri pentru îngrădit şantierele. Cu cât o privea mai mult, cu atât i se părea mai stranie casa aceea veche: vitrinele pescăriei erau prăfuite, întunecoase; nici farmacia nu era mai luminată. Se apropie. Doi tehnicieni măsurau ceva cu ruleta.

— Reparaţii? întrebă Osokin.

— Da de unde! Demolăm totul, tăicuţă. Praf o facem.

Abia acum băgă de seamă Osokin că avea în faţă o clădire pustie. Lemnăria era scoasă, sub poartă zăceau uşile demontate, nişte uşi de modă veche cu lungi şiruri de sonerii, cu urmele încă vizibile ale cutiilor poştale.

— Ce o să fie aici? întrebă Osokin.

O clădire, dar ce clădire anume tehnicienii nu ştiau încă. Îl sfătuiră să se intereseze la Direcţia de arhitectură. Osokin o luă într-acolo. Află repede ce voia să afle, cu toate că nu putu explica la ce-i serveau informaţiile cerute. Dar Osokin nu explica nimic, ştia să discute impunător şi evaziv, descurajând orice întrebări. Trebuia, spusese, să vadă proiectul de sistematizare a Pieţei Marinei. "Trebuie, şi basta", repetase el plin de importanţă. Şi îi dăduse gata.

Şef de proiect era unul Murzin — un tânăr bine clădit, ras în cap şi cu ochelari fumurii. Şedea pe masă, înconjurat de arhitecţii lui, copii fidele, bronzaţi, tineri, în pulovere aurii. Îl priviră cu răceală pe bătrânul acela

corpolent, astmatic, cu părul rar, care purta pantaloni strâmţi şi pantofi din piele adevărată.

— Care-i necazul? întrebă Murzin.

— Nu vi s--a explicat la telefon? Unde-i proiectul?

— Liniştiţi-vă, spuse una din fete. Luaţi loc.

Murzin îşi aprinse pipa. Un model vechi.

— Cine sunteţi dumneavoastră? întrebă el. Veniţi din Grecia antică?

— De ce? nu înţelese Osokin.

— Numai pe vechii greci îi preocupa atât de mult arhitectura.

— Bine, mai vedem noi cine-i grec şi cine nu, spuse Osokin.

— Lenocika, tranşă Murzin, arată-i tovarăşului pensionar proiectul.

— O clipă. Osokin ridică spre el un deget uscăţiv. Ştiu că vreţi să scăpaţi de mine cât mai repede, dar ar fi mai bine să stăm totuşi de vorbă. E o situaţie deosebită.

Fură lăsaţi singuri în biroul acela nu prea mare, cu pereţi de sticlă, ca o verandă. Murzin desfăşură schiţele pe duşumea.Îl văzu pe bătrân închizând ochii, de parcă s-ar fi pregătit să înfrunte o senzaţie dureroasă. În mâini îi tremura o fotografie, ochii lui analizară schiţa, se reântoarseră la fotografie, apoi priviră din nou schiţa şi, în sfârşit, bătrânul oftă zgomotos, plin de bucurie.

— Îţi mulţumesc. Îţi mulţumesc din tot sufletul!

— Pentru ce?

— Ai un proiect original. Şi rentabil. Osokin îşi şterse cu batista fruntea, ochii. Bravo! Ce mai! Talentul e talent! Se vede numaidecât.

Bătrânul îi scutură mâna mişcat şi expresia lui Murzin se îndulci întrucâtva. Traversa acea perioadă din viaţa lui, când căuta laudele, le iubea, şi, mai în glumă mai în serios, spunea că ştia să distingă imediat un om de calitate: era acela căruia îi plăceau proiectele lui.

— N-aţi prevăzut nici un monument, nu-i aşa? întrebă Osokin.

— Ce monument?

— Chiar dacă aţi vrea să puneţi vreun monument, urmă Osokin liniştit de-acum, aţi opta pentru un navigator, nu-i aşa? Doar e vorba de Piaţa Marinei!

— Ce v-a venit cu monumentul? În piaţă nici măcar nu e loc pentru aşa ceva.

— Chiar aşa! întări Osokin. N-are loc. Proiectul dumitale îl exclude. Îl anulează.

Pe Murzin îl amuza exaltarea bătrânului. Când însă Osokin începu să-l descoase — proiectul era aprobat? de către cine? În întregime? Întocmai aşa cum era? arhitectul intră la idei.

— De fapt, ce urmăriţi dumneavoastră? îl luă el din scurt, lăsând politeţea la o parte.

Atunci, Osokin, plin de importanţă, puse în faţa lui, pe masă, fotografia aceea. Aruncându-i o privire distrată, Murzin o împinse cât colo.

— Şi ce-i cu asta? E un proiect cunoscut de mult.

Osokin tresări.

— Cum adică?

— Foarte bine. L-am discutat în amănunt.

— Cine să-l discute? De ce să-l discute?

— Păi, e varianta lui Kiseliov. N-o cunoaşteţi?

— Nu-u.

— A fost respins. Constructiv, nimic de zis, dar e cam rece. Şi, aş zice, cam demodat.

— Deci, după dumneata, asta-i fotografia proiectului? Aşa crezi?

— Nu cred, ştiu, spuse Murzin. E ultima variantă... Vă rog să mă iertaţi. Se uită sugestiv la ceas. Osokin nu se clinti. Ştiţi, mă cam grăbesc.

— În treacăt fie spus, începu Osokin cu un glas care nu trăda nici urmă de tulburare, am primit această fotografie acum patruzeci de ani.

— Bună! admise Murzin apatic.

— ...când hotelul din piaţă nu exista. Dar fusese fotografiat. Piaţa se numea pe atunci Petrovskaia. Acum e Piaţa Marinei. Iacătă şi grecii antici. Dacă nu mă crezi, mai uită-te o dată. Ca lumea. La fotografie. Se vede lumea circulând.

— Filmare combinată, spuse Murzin. Montaj. Nu-i mare scofală.

— Combinată fie, dar de unde ştia el?

— Care el?

Ascultând pentru prima oară povestea aceea cu unul Lidenţov, Murzin o luă drept o anecdotă destul de hazlie, ce-i drept peste măsură de lungă. Totul se petrecuse atât de demult. Înainte de naşterea lui Murzin, şi-i stârnea doar o vagă curiozitate. Prin însăşi faptul că el, Murzin, încă nu exista, vremurile acelea păreau ciudate, aproape fantastice. Zăceau în acelaşi album cu epocile când se mai credea în vrăjitoare, se căuta, omul zăpezilor, iar casele se încălzeau cu lemne...

Uşa se deschidea din clipă în clipă, lumina soarelui inunda fereastra imensă şi gravitatea lui Osokin i se păru lui Murzin nespus de nostimă. Singurul luciii care-l punea puţin pe gânduri erau amănuntele: crustele acelea roşii sau căciula aurie. Erau chestii prea ieftine pentru o mistificare. În fond se putea ca afacerea să nu fie în întregime inventată, s-o fi găsit într-adevăr vreun Lidenţov să-i împuie capul acestui bătrân zdrahon.

— Un mistificator. Nu lipsit de talent, conchise Murzin. S-au mai văzut dintr-ăştia. Bunăoară, contele de Caliostro. Mai sunt şi alţii, nu-mi vin acum în minte. În vremea noastră, trucurile de genul ăsta nu mai ţin... Şi Murzin pufni pertinent.

Dar Osokin nu sesiză ironia. Nu înţelegea cum de nu se înfioară Murzin. Simţea că nu-i lipseşte mult ca să fie luat drept smintit, n-avea cum să dovedească, n-avea cum să-l convingă, orice împrejurări ar fi invocat, la oricine s-ar fi referit, nu l-ar fi crezut, şi cu cât ar fi relatat lucrurile mai exact, cu atât ar fi fost mai rău. Un zid de timp îl despărţea de Murzin. Şi prin zidul acela gros era eu neputinţă să te faci auzit, oricât ai fi strigat, oricât de tare ai fi bătut.

— Câţi ani ai? îl întrebă Osokin.

Murzin îşi vârî mâinile adânc în buzunare şi prinse a se balansa pe vârfurile pantofilor.

— Îndrăznesc să sper că v-am îndeplinit toate dorinţele. Vă mulţumesc pentru interesantul dumneavoastră story şi pentru aprecierile elogioase la adresa proiectului meu. Scopul vizitei domniei-voastre mi-a rămas necunoscut, dar cum spunea Byron, adio şi, dacă-i pentru totdeauna, atunci adio pentru totdeauna.

— Desigur, acum nu mai am nici un fel de prerogative, vorbi Osokin obosit, dar ţine cont că toată viaţa mi-am petrecut-o în munci de răspundere. Noi răspundeam cu capul pentru orice cuvânt. Şi trebuia să ne cântărim fiecare cuvânt. Dar şi când făceam o informare ...ciuleau urechile nişte tipi mult mai breji ca dumneata. Porni spre uşă. Bastonul lui, în pofida mochetei antifonice, bocănea.

La uşă se întoarse, mijindu-şi pleoapele galbene, pline de riduri.

— Eşti sigur?

— De ce?

— Că proiectul dumitale va prinde viaţă?

— Păi e, practic, aprobat.

— Te sfătuiesc să urmăreşti construcţia etapă cu etapă. S-auzim de bine.

— Au revoir, spuse Murzin. Ciao. Ce baftă pe noi să ne calce un om ca

domnia-voastră.

Dar chipul buhăit al lui Osokin se făcu atât de dur, atât de pătrat, încât Murzin amuţi.

4

Osokin se opri atent. Intrarea era cufundată în întuneric, şi lângă calorifer stătea un om.

— Nu cumva te-am speriat? Se poate, Matvei Evseevici, doar eşti un vizionar!

Osokin nu răspunse.

— Eşti o sibilă? Un profet? De ce s-ar teme un profet? Un profet e obligat să ştie totul dinainte. Dumneata ştii totul. Poţi prezice totul. Poţi să-mi prezici şi mie. Poate îmi poţi spune tot ce-o să mi se întâmple. A? Eşti un augur. Un teosof.

— Cetăţene, nu fi impertinent, spuse Osokin.

— Impertinent eşti dumneata! Dumneata!

Osokin îl privi mai atent.

— A-a, Murzin! Ce-i cu dumneata?

Şi Osokin clătină din cap, căci Murzin era puţin băut, dar poate o făcu pentru că Murzin arăta într-adevăr rău. În ultimele două zile se scofâlcise la faţă, în capul lui era o întreagă harababură, iar sub ochi avea cearcăne întunecate.

— Proiectul meu... îl ştii... şi-au înfipt coarnele în el... l-au ucis... spuse Murzin. E lucrătura dumitale, Matvei Evseevici, nu-i aşa? De ce taci? Dumneata ai făcut-o! Totuşi, de ce? Ai vrut să-mi arăţi ce poţi? Te-am supărat chiar într-atât?

— Înseamnă că...

Osokin înmărmurise. Murzin fu nevoit să-l ia de guler şi să-l scuture, să-i dea ghionturi... Se dovedi fragil şi uşor ca un sac de talaş. Capul i se bălăbănea dintr-o parte în alta, ochii îi ieşiseră din. orbite, erau goi şi ficşi. Murzin îl înghionti iarăşi, înverşunat.

— Ia spune-mi, ce-ţi iese din asta?

Osokin nu răspunse. Păşi împleticindu-se spre scară, se lăsă jos pe o treaptă. Lui Murzin i se făcu silă. Avea în faţă nu un profet, ci un moşneag gârbov şi şubred, care se ţinea speriat cu mâna de inimă. Meritase să-şi facă atâta sânge rău, să-l aştepte nădăjduind nu ştiu ce, să se dea de ceasul morţii ca să-i afle numele, adresa?... Îşi amintea cu ruşine prin ce chinuri trecuse. În fond, boşorogul ăsta isteric nu făcuse decât să ghicească întâmplător un complex de împrejurări nefericite. Asta era tot.

Osokin îşi ridică anevoie privirea: ce proiect au aprobat în loc?

— Tocmai asta-i: aud că pe al lui Klseliov, spuse Murzin, varianta din fotografia dumitale. Vorbind, Murzin se indispuse din nou. Ce mă mai întrebi, doar sunt maşinaţiile dumitale!

Osokin se strânse în sine, ca de spaimă, şi spuse cu deznădejde în glas:

— Tot nu-ţi dai seama? Crezi că te-am prevenit de florile mărului?

— În legătură cu ce? Nu poţi să-mi spui limpede despre ce-i vorba?

— Trebuie acţionat. Ai făcut ceva?

Murzin strânse din umeri.

— N-ai crezut, ai? spuse Osokin cu bucurie răutăcioasă.

— Ce să cred?

Şi deodată privirea lui întâlni ochii lui Osokin, ochii aceia care respirau frig şi întuneric. Şi Murzin fu cuprins de îndoială: dacă l-ar fi ascultat, dacă ar fi reacţionat, dacă ar fi urmărit proiectul în periplul lui, cine ştie...

— Pe dracu! Aiurezi, spuse. Îşi recăpătase siguranţa obişnuită. Cum bătrânul n-avea nici în clin, nici în mânecă, înseamnă că acţionase o legitate statistică, ba poate şi una dinamică.

— Iar te autolinişteşti, spuse Osokin. Te demagnetizezi din nou.

— Mata, Matvei Evseevici, ştii ce-i aia regula probabilităţii?

— Nu te complica, n-are nici un sens, spuse Osokin cu glas slab, dar ferm. Mai bine spune-mi pe îndelete care a fost, exact, formularea comisiei. Cine s-a bâlbâit cel dintâi? De unde a început totul?

El îi desluşi cine şi ce spusese, ce conduită adoptase preşedintele, ce şi de cine depinde. Ascultându-l pe Murzin, Osokin clătina scurt din cap, icnea, vădit preocupat.

— Nu-i nimic, mai vedem noi, mormăi el. E pur şi simplu neobrăzare să respingi asemenea proiect.

Murzin întrebă ironic:

— De ce nu-ţi place proiectul lui Kiseliov? Nu ţi-a picat cu tronc compoziţia?

— Puţin îmi pasă mie de compoziţie, spuse Osokin. Hotelul l-au construit şi, dacă stăm cu mâinile-n sân, au să înalţe şi clădirea asta a lui Kiseliov.

Oricât ar părea de straniu, convingerea stupidă cu care vorbea Osokin avu efect asupra lui Murzin.

— Las' pe mine. Osokin se ridică, stârnit parcă de o primejdie. Îi aranjez eu. Au fost ei reproiectaţi alţii, mai ceva decât Lidenţov...

Păcat că, în timpul întâlnirilor cu Osokin, Murzin se mulţumea cu rolul de auditor. Ulterior a devenit clar că tocmai cu Murzin fusese Osokin mai sincer decât cu oricine, dar cu toate acestea Murzin nu-i pusese nici cele mai elementare şi mai fireşti întrebări, dorinţa lui fundamentală fusese întotdeauna să scape cât mai repede de Osokin.

Se temea că se lăsase târât prea departe în această poveste absurdă.

Presimţirile nu-l înşelaseră. Peste câteva zile i se ceru proiectul pentru reexaminare. Pesemne Osokin îşi pusese în mişcare relaţiile. Comisia de expertiză întoarse lucrurile pe faţă şi pe dos şi, în sfârşit, îi propuse să-l refacă, ţinând seama de câteva deziderate.

Modificările sugerate erau de principiu şi Murzin refuză categoric. Apăru Osokin, neliniştit şi întinerit, îi povesti ce eforturi îl costase revenirea şefilor la proiectul lui Murzin. Totul, îi explică el, era uns şi gata să meargă ca pe roate, se discutase cu absolut toată lumea.

— Dumneata ai idee ce-mi cer? se burzului Murzin. Să simplific silueta! Ce mai rămâne?

Osokin îşi făcea vânt cu pălăria de pai. Chipul lui puhav strălucea.

— În viaţă trebuie să ştii şi să cedezi.

— Ca ce chilipir?

— De dragul societăţii. Ţi-am explicat o dată. Băgăreţul ăsta de Lidenţov trebuie blocat de la bun început. Ăsta ţi-e interesul. Dar dumneata vrei ca alţii să lupte şi încă degeaba. Aşa nu merge. Prea te-ai obişnuit să te gândeşti numai la dumneata. Va să zică, eu să mă zbat pentru mătăluţă, să mă căciulesc în dreapta şi-n stânga! La anii mei! După ce că ai scăpat o dată trenul...

Brusc, Osokin se uită chiorâş, neîncrezător, la pereţii de sticlă ai biroului şi-l rugă pe Murzin să coboare cu el pentru câteva momente. Pe drum Osokin îl ţinu strâns de braţ, intrară împreună într-o cafenea, unde era zgomot şi lume.

— Ascultă, nu cumva ai trăncănit? întrebă încet Osokin.

— Ca să mă ia drept... Şi Murzin îşi răsuci degetul în dreptul tâmplei.

— Am senzaţia că au mirosit ceva. Sunt ultraprevăzători. O lungesc

şi-o tot deapănă, cu toate că au primit telefon de la Moscova. Nu ne-o fi turnat cineva?

Ulterior Murzin a mărturisit prin ce anume îl impresionase Osokin. Prin convingerea lui nestrămutată. Chiar când vorbea despre şiretlicurile vrăjmaşului invizibil, nu părea defel caraghios.

— Nu-mi mai arătaţi o dată fotografia aceea? spuse pe neaşteptate Murzin. Credea că Osokin o să dea din colţ în colţ: am uitat-o, am pierdu-t-o, mi-au furat-o. Dar Osokin parcă atât aşteptase: scoase numaidecât fotografia din portmoneu.

Murzin o luă neî ncrezător. Ridiculiză statuia: din nefericire, era cu neputinţă să desluşeşti în fotografie fizionomia acestui Lidenţov. Ce tip încrezut! Să-şi facă asemenea iluzii despre sine şi. mai cu seamă, despre viitorul său. Dar dacă o asemenea înfumurare ajută? se gândi Murzin. Ce-i de făcut: să rabzi, să speri sau să lucrezi?

Voia să se amuze şi să întrebe dacă lui Lidenţov însuşi îi plăcuse statuia aceea, dar nu întrebă, pentru că privirea îi fu acaparată de clădirea dindărătul statuii, de cristalul acela al lui Kiseliov.

Încetul cu încetul Murzin se depărta cu gândul tot mai mult, strămu-tându-se acolo, în Piaţa Marinei, pe care o învăţase pe dinafară. Ce-i drept, în actuala piaţă nu existau aceşti copaci, şi gazonul, şi pavajul, pe care goneau nişte automobile ciudate. Pe Murzin nu-l intriga fondul fotografiei, în revistele de arhitectura era la modă să prezinţi proiectele într-un context aşa-zis colajat; clădirea, cristalul lui Kiseliov, iată ce-i tăiase respiraţia. Avea în faţă nu un proiect sau o machetă. Era o clădire construită din piatră. Pe pereţi, apăreau ici-colo, dâre lăsate de ploaie. Nu erau umbre, nu era nici retuş — în ornamentul soclului se strânsese funingine. Geamurile străluceau, dar care cum, unele spălate, altele prăfuite, din ferestrele deschise fluturau perdele. Simţea prezenţa oamenilor dinăuntru, de după pereţii aceia. Întreaga lui experienţă de arhitect îi spunea că acea clădire exista. Era înălţată, şi nu de un an-doi, în Piaţa Marinei. acolo unde acum se pregăteau să demoleze casa aceea veche pentru proiectul lui, al lui Murzin...

Păcatul lui Murzin, aşa cum recunoscuse mai târziu, consta în faptul că el nu făcea deosebire între neobişnuit şi imposibil. Fusese deprins cu obişnuitul, nu era pregătit pentru miracol, nu ştia cum să abordeze neo-bişnuitul — cel mai lesne era să-l respingă ca pe ceva imposibil. Răsucea fotografia pe toate părţile, nădăjduind că era victima unei farse. Dar nu era o farsă. Pe locul unde trebuia să se înalţe proiectul lui, clădirea lui, fusese construit cristalul anodin al lui Kiseliov, lipsit de orice fantezie şi simţire. De ce? Cum era posibil? Cine le dăduse dreptul?

De ruşine şi de indignare i se uscase gura. Reţinuse cele mai mărunte detalii ale acelei clipe — urmele slabe de vin de pe fotografie, cântecelul pe care-l mieunau la televizor două fetişcane planturoase. Motivul acela idiot, lipicios îi răsuna şi acum în memorie.

Furia lui se îndreptă asupra lui Lidenţov. Cu ce drept vine cineva din trecutul îndepărtat să-i orânduiască lui, lui Murzin, destinul? Un an şi mai bine de muncă, poate unul din cele mai bune proiecte ale lui să se ducă pe apa sâmbetei, pentru că un pui de căţea vanitos găsise cu cale să-şi înalţe acolo statuie!

— Chiar aşa, îl încurajă Osokin, e inadmisibil.

Murzin trânti cu pumnul în masă:

— Lidenţov ăsta al dumitale e un aventurier!

Îl bălăcări pe Lidenţov folosind expresiile cele mai tari pe care le cu-noştea, până când, în sfârşit, îşi veni în fire.

— Eşti om bătrân şi crezi în asemenea tâmpenii. E idioţenia de pe lume! Obscurantim cras! Flutură fotografia pe sub nasul lui Osokin. Mă

auzi? O idioţenie sadea! Cine ştie ce şarlatan ţi-a împuiat capul, iar dumneata...

Nişte băieţi aflaţi în apropiere îi priviră curioşi. Osokin îl urmări calm pe Murzin, apoi zâmbi unui gând numai de el ştiut.

— Mai mult, spuse el, eu am calificat numaidecât toată afacerea drept provocare. Tocmai de aceea trebuie să luptăm!

Ceea ce spunea era ilogic şi nătâng. Murzin însă îl asculta cu lăcomie.

— Altfel, o să iasă pe-a lui. Principalul e să nu cedezi şi să nu filozofezi prea mult.

Murzin îşi bău coniacul şi se scutură tot, de parcă ar fi încercat să-şi revină.

— Nu. Hai totuşi să punem piesele la locul lor. Să admitem că fotografia e un fapt. Şi că povestea dumitale e un fapt. Lidenţov îşi merită monumentul.

Cristalul lui Kiseliov o să se construiască. Atunci ce sens are să ne împotrivim? La urma urmei, ce etică-i asta? Dacă-l recunoaştem pe Lidenţov, nu trebuie să luptăm. Iar dacă e să nu credem în toată povestea, atunci nici n-o să-l recunoaştem şi deci tot n-are rost să luptăm.

Osokin îl privi cu milă.

— Doar ţi-am spus că esenţialul e să nu filozofăm. Combativitatea — iată ce-ţi lipseşte. Dumneata ai de gând să stai cu mâinile-n sân? Să încurajezi...

— Aşteaptă. Murzin deveni dintr-o dată neîncrezător. Dar dumitale ce-ţi pasă? Dumitale personal ce rău ţi-a făcut Lidenţov?

— Ce putea să-mi facă? Osokin îşi miji ochii. Stătea drept, cu privirile pierdute într-o depărtare imaginară. Nu depindeam de unul ca el. Eu aş fi putut să-l aranjez, asta da. Am făcut pe liberalul. Şi rezultatul — uite-l. Îmi dau seama încotro merg lucrurile... Ideea e să se arunce o umbră, să fie blamaţi anumiţi oameni, iar alţii să fie ridicaţi în slăvi! Aha, nu l-au recunoscut! Cred şi eu, dacă domnea impostura...

Murzin pricepea cu greu aluziile, vexaţiunile şi ameninţările lui, dar simţea că bătrânul era hotărât să lupte, cum se spune, pe viaţă şi pe moarte. Osokin îl copleşea prin credinţa lui de nezdruncinat că totul putea fi anulat, supus, corectat — şi teoria probabilităţii, şi fizica, şi viitorul — de fapt, acum se apucase să modifice chiar şi trecutul.

— Trebuie luptat, insista Osokin. Auzi dumneata, modificări! Important e să descoperi substratul.

— În treacăt fie spus, el mai trăieşte?

— Nu cred...

Osokin îi ascundea ceva şi pe Murzin parcă-l luă deodată cu frig. Bău încă o înghiţitură de coniac, zgribulindu-se.

— Erau vremuri dificile, vorbi Osokin, fericirea drumurilor grele şi aşa mai departe. Şi, paralel, tot felul de deziluzii şi demascări peste demascări. În asemenea condiţii, e nevoie de fermitate. Trebuie ordine. Ce s-ar întâmpla dacă i-am permite oricui să fotografieze ceea ce nici nu există? Osokin îşi înfipse degetul în pieptul lui Murzin. Cine ştie ce viitor are fiecare? Dar dacă-l dăm în vileag, unde ajungem?

Vorbele lui Osokin deşteptaseră în sufletul lui Murzin un ecou apăsător, ceva auzit demult, în copilărie. Trecutul, din care răsărise Osokin, avea puterea lui, şi bătrânul poseda puterea aceea întunecată, enigmatică, de înţeles numai în ce priveşte duşmănia lui faţă de Lidenţov.

Până atunci Murzin nu avusese încă duşmani. Viaţa lui se orânduia lesne, talentul — ce chestie şi talentul ăsta! — îl scutea de necesitatea de a zăbovi prea mult cu gândul asupra unui lucru. Şi când în faţa lui se ivi un obstacol, se pierdu cu firea, încercând să-l înlăture prin orice mijloace.

Operă modificările cerute. Proiectul fu reexaminat de comisie şi, în-

trucât apărură divergenţe, fu transmis altei comisii, care propuse noi modificări. Murzin îşi epuiză rezervele de autoironie. Începu să perceapă prezenţa unui adversar invizibil şi patima unui duel straniu îl acapară tot mai mult.

Se gândea tot mai des la Lidenţov, imaginându-şi-l: îi apărea cine ştie de ce trist, liniştit, cu ochi adânc înfundaţi în orbite, purtând un surtuc de modă veche. Murzin vru să afle amănunte despre viaţa lui Lidenţov şi se adresă unor fizicieni pe care-i cunoştea. Răspunsul întârzia, fizicienii ceruseră referinţe care de pe unde şi, în sfârşit, îl înştiinţară că nimeni nu ştia nimic despre Lidenţov. Un fizician cu acest nume — fie şi de minimă notorietate — nu exista şi nu existase.

În prima clipă, lui Murzin nici nu-i veni să creadă. Se aşteptase la orice în afară de asta. Nu, era cu neputinţă. Nu-şi mai putea reveni. Picase mesa, ca ultimul idiot, ca un credul şi gură-cască. Va să zică Osokin îşi bătuse joc de el, îl dusese cu zăhărelul, ca pe un mucos. De fapt, niciodată nu-l crezuse întru totul pe Osokin. Nu-l crezuse, dar îl ascultase...

Îi telefonă lui Osokin cerându-i să vină imediat. Vorbise cu un astfel de ton, încât Osokin nici nu îndrăzni să-i pună vreo întrebare. Murzin trânti receptorul în furcă şi preţ de o clipă se gindi: ce interes avea Osokin să se bată, de dragul cui? Dar uită numaidecât de Osokin, nu-i mai ardea de el. Luă de pe poliţă prima variantă a proiectului său şi o aşeză alături de ultima schiţă.

Nici el nu mai ştia cât timp stătuse aşa cu capul între mâini. Avea în faţă tabloul neiertător al concesiilor şi renunţărilor, tabloul laşităţii sale...

Osokin fu cel care îl scutură de umeri.

— Ah, dumneavoastră eraţi. Matvei Evseevici! Murzin îşi masă obrazul cu palmele, se ridică. Mişcările îi erau lente, greoaie. Statuia lui Lidenţov nu va exista, fii pe pace. Pentru că nu există modelul. N-au cum să-l dăltuiască. Pe vremuri poate că se mai înălţau statui şi unor figuri imaginare. Acum însă se cere cel puţin un vag indiciu. Nu pricepi nimic? Ah, sărmane! Nu, moşulică! Şi îşi bătu joc de Osokin îndelung, fără grabă, cu poftă.

Dar, să vezi lucrul dracului, Osokin nu păru defel jignit sau indispus, dimpotrivă, triumfa, lovindu-se încântat peste genunchi.

— Păi asta-i formidabil! Ştiam eu. Va să zică, am câştigat! E un impostor! Un afacerist! Ţi-am spus că n-o să-i meargă! Nici aşa., să-ţi faci loc cu coatele! Dar, dacă oricum n-are nici un drept, totul e în regulă.

Murzin se apropie de ultima lui schiţă, aflată pe duşumea, şi-i arse un picior. Cartonul sună. Murzin călcă pe schiţă, o rupse cu picioarele şi apoi prinse a o mototoli, cuprins de furie.

— Ce faci? De ce? se sperie Osokin. Doar totul e aranjat!

— Nici un fel de modificări! N-au existat şi nu vor exista nici un fel de modificări! N-a existat nimic! Lidenţov n-a existat şi nici dumneata n-ai existat!

— Puţoiule!... Eşti un isteric şi un târâie-brâu! spuse Osokin brutal, cu obişnuita-i siguranţă. În felul ăsta n-ai să faci nici o brânză!

Ridică ameninţător o mână, gest la care Murzin îşi miji ochii cu răutate.

— Dar dumneata ştii că Lidenţov a existat. El m-a învăţat asta. Să faci, nu să simulezi. Să înalţi clădirea care trebuie construită, nu pe aceea care o să fie construită.

Murzin îşi aminti că vorbele lui nu produseseră nici o impresie asupra lui Osokin şi, cu toate că era mulţumit de sine, în adâncul sufletului resimţea o deziluzie. Peripeţiile proiectului privind Piaţa Marinei aveau ceva enigmatic, se întâmpla ceva deosebit, miraculos — era acum convins de asta. Aureola extraordinarului se destrămase. În ce priveşte fotografia,

fizicienii vor şti, desigur, s-o analizeze după toate legile opticii, s-o explice şi să dovedească adevărul. Toate ajungeau astfel la locul lor. Dar gustul miracolului neî ntâmplat rămânea.

Îl mai simte în gură şi astăzi.

5

Osokin ţinu cu orice preţ să audă răspunsul fizicienilor cu propriile lui urechi. Se înfiinţă la institut şi fizicienii îi confirmară că nu auziseră de nici un Lidenţov, că nu învăţaseră despre el şi nu-l întâlniseră în manuale. Şi că, îndeobşte, nimeni nu face trimiteri la el.

— Or. tocmai după numărul referirilor din literatură trebuie judecat un savant, explică Liova Tumanovici.

Discutară cu Osokin plini de răbdare, aşa cum s-ar fi cuvenit să vorbească cu un bolnav. Din punctul lor de vedere, comportamentul lui Osokin era ilogic: îi mitralia cu întrebări despre Lidenţov acela al lui, dar se bucura vădit constatând că nu poate afla nimic despre el.

Din conştiinciozitate încercă să le arate fotografia. Fu luată în râs. Acest lucru îl topi definitiv pe Osokin. Radia. Ar fi trebuit filmat în clipele acelea. Doar Liova avea aparatul de filmat la îndemână. Secvenţele care l-ar fi înfăţişat pe Osokin exammând laboratorul ar fi fost inestimabile. Călca pentru întâia oară într-un laborator. Pe pupitrele albastre lunecau săgeţi luminoase, ticăiau ace de înregistrat, licăreau ecrane, iar deasupra reţelelor de cabluri colorate oficiau vrăjitori în halate crem.

Osokin atingea cu nesfârşită prudenţă aparatele, le făcea cu ochiul, era nespus de vesel, de parcă ar fi revăzut nişte poze din romanele ştiinţifico-fantastice citite în tinereţe.

Cunoscutul film documentar realizat de fizicienii înşişi, "Regina albă", avea drept punct de plecare momentul sosirii în laborator a şefului de secţie Kuzin. De fapt cam aşa a şi fost. Kuzin intrase întâmplător şi tot întâmplător auzise discuţia despre Lidenţov. Kuzin se deosebea de colaboratorii săi întâi de toate prin vârstă. Şi Tumanovici, şi Markin erau pe vremea aceea înduioşător de tineri.

Kuzin îi apăruse cu siguranţă lui Osokin ca o fiinţă din altă lume. Kuzin n-avea volum, avea numai profil, părul lui cărunt şi tăiat scurt era mereu zburlit şi fără astâmpăr. Tonul categoric al "ţâncilor" săi îl supărase puţin. În ştiinţă, uitarea nu e un argument. Kuzin nu se grăbi cu răspunsurile. Întrebă la cine lucrase Lidenţov şi ce institut era acela.

— Poluianov?... Poluianov... repetă el cu ochii în tavan.

Osokin îl ajută dojenitor:

— Academicianul Poluianov... membru activ...

— A existat parcă cineva cu numele ăsta... Fără prea mare importanţă.

— Cum adică?

— Acest Poluianov s-a remarcat, pare-se, prin ignoranţă. A fost o întreagă istorie cu el...

Osokin fu uimit de rapiditatea cu care se stinge gloria. Dacă Poluianov este uitat, cum s-ar fi putut menţine plevuşca de Lidenţov? Şi ce mai pretenţii avea! Osokin nu-şi putu refuza plăcerea de a le istorisi fizicienilor povestea cu Liahniţki, Mendeleev şi statuia...

— Daţi-mi voie, cum aţi spus — Liahniţki? tresări Kuzin deodată şi chica lui albă se puse în mişcare.

— Liahniţki? exclamă Markin. Păi, aşa spuneţi! Ăsta-i cu totul alt nivel.

Lărmuiră multă vreme — Liahniţki! Liahniţki! — iar pe el îl rugară să

dea în zilele următoare un telefon ca să afle noutăţi.

Dar Osokin nu dădu nici un telefon, încredinţat că-l compromisese definitiv pe Lidenţov. Din fericire Kuzin dădu dovadă de perseverenţă. Prin biroul de informaţii, îl găsiră pe Osokin şi-l rugară să treacă pe la institut. Trimiseră maşina să-l ia, în vestibul îl întâmpină însuşi Kuzin, care-l conduse pe scara principală direct în cabinetul directorului. Secretara aduse cafea. La discuţie participară Kuzin, cei doi colaboratori ai acestuia şi directorul institutului.

Fără a intra în amănunte şi fără a formula vreo apreciere, directorul îi comunică lui Osokin că izbutiseră să găsească unele materiale interesante privindu-l pe Lidenţov, dar că ele sunt prea puţine ca să permită o judecată de valoare asupra ultimelor lui lucrări. Nu i-ar putea Matvei Evseevici Osokin ajuta să elucideze anumite împrejurări?

— Câte doriţi, spuse Osokin, sunt bucuros să slujesc progresul. Mai devreme sau mai târziu, ştiinţa trebuie să triumfe. E o lege a evoluţiei. Ştiinţa e duşmanul superstiţiilor şi obscurantismului.

Fizicienii erau oameni de acţiune, preţuiau mai presus de orice timpul şi părerea lui Osokin despre ştiinţă nu-i interesa. Cu respect, dar şi cu fermitate îl readuceau de fiecare dată pe Osokin la povestea lui Lidenţov. Aflând de cele două întâlniri pe care Osokin le avusese cu el, îl întrebară amănunţit la ce lucra Lidenţov, ce povestise despre lucrările lui, în ce stadiu se aflau. Osokin nu-şi amintea nimic din toate astea, confunda superconductibilitatea cu semiconductorii, moleculele cu atomii şi se simţea nespus de vinovat, cu atât mai mult cu cât savanţii întorceau pe faţă şi pe dos fiecare cuvânt pe care-l rostea. Consimţi de aceea să participe la o şedinţă de stimulare a memoriei.

Stimularea se efectuă după modelul "STP-Sigma" şi filmul reprodvicea aproape în întregime această înregistrare unică.

I se fixară la ceafă şi pe tâmple o mulţime de electrozi minusculi; fu conectat câmpul, declanşară aparatura, i se dădu să bea un lichid, asemănător cu vinul spumos, metronomul porni şi începu să ticăie, glasul lui Osokin slăbi, ochii i se înceţoşară; pe jumătate culcat în fotoliul acela special, privea plafonul tapetat cu o folie gri şi îşi amintea: din când în când se însufleţea brusc, arăta cu degetul, pesemne spre Lidenţov, şi atunci ridica glasul; e de presupus că Osokin nu numai că retrăia nişte momente, dar îşi şi vedea amintirile; la o şedinţă de stimulare fiecare reacţionează în felul lui. În câteva rânduri Osokin amuţi, aparatele înregistrară aşa-numitul "efect frână"; era evident că evita să-şi amintească anumite momente, pe peliculă ele apar ca nişte pete întunecate, dar cu contururi clare.

În pauză, Osokin îşi exprimă, pe jumătate în glumă, pe jumătate în serios, teama ca prin electrozii aceia să nu i se smulgă informaţii pe care nu voia să le divulge. Fu asigurat că toate înregistrările îi vor fi puse la dispoziţie şi că el va fi liber să le ofere sau nu institutului. Şedinţa dură o oră şi apoi, după o pauză, încă douăzeci şi cinci de minute.

Palid, istovit, pe jumătate culcat în fotoliu, Osokin privea nemulţumit în juru-i; ochii lui păstraseră parcă reflexul puterii retrăite. Solemn, încredinţă rolele cu înregistrări directorului institutului. Acum, când Osokin îşi reamintise totul până în cele mai mici amănunte — şi înfăţişarea jalnică a lui Lidenţov, şi bâiguielile lui, şi paltonul acela ros la cusături — era limpede că acest Lidenţov nu putea reprezenta nimic serios sau, cum se exprimă el, "nimic sigur". Un lucru nu era limpede: de ce arăta Lidenţov atât de tânăr, părea mult mai tânăr decât îşi amintea Osokin. În această lumină, comportarea lui Lidenţov devenea şi mai impertinentă.

Fizicienii se retraseră spre tabla montată în încăpere, desenară pe ea schemele moleculelor lor şi dezbătură spusele lui Osokin, răsucindu-le pe o parte şi pe cealaltă. Gardate de termeni neî nţeleşi, vorbele lui erau

repetate de câteva glasuri şi redeveneau importante, ca pe vremuri.

Trecutul, care îi fulgerase nu de mult pe dinaintea ochilor, îl ispitea — Osokin ar fi vrut să se reântoarcă acolo, acolo unde el ştia totul şi era cunoscut de toţi. Nu înţelegea cum ajunsese aici, ce-i cu oamenii ce-l înconjoară, când se petrecuseră toate acestea. Nu, el voia înapoi, acolo, în cabinetul lui. Dar tocmai asta era că după cabinetul acela fuseseră şi altele, el îşi cunoştea viitorul... Şi deodată Osokin înţelese totul, pricepu de ce i se păruse Lidenţov atât de tânăr.

Deci, aceşti oameni în halate crem sunt reali, n-are cum să scape de ei şi să se întoarcă în cabinetul lui. Lacrimi mici şi calde prinseră a i se rostogoli pe obraji. Îşi ura bătrâneţea, nici măcar în stimulatorul lor nu se putuse revedea tânăr: pe Lidenţov îl văzuse, şi secretara şi-o văzuse, dar pe sine însuşi nu.

Bine că nu se uita nimeni la el, fizicienii ciocăneau cu creta în tablă, pe ei îi interesa dacă Lidenţov reuşise sau nu să obţină materia aceea supraconductibilă la temperatura camerei.

De disperare, Tumanovici îşi strângea între palme capul pleşuv.

— Ruptură în punctul decisiv. Ca într-un roman poliţist de duzină. La ce substanţă s-a oprit Lidenţov?

— Într-un sens, e limpede că ne-a depăşit, reflectă Kuzin dezorientat.

— Şi se considera că modelul a fost propus de Liahniţki, spuse Markin.

— Mai exact i-a fost atribuit lui Liahniţki, preciză directorul, vedeţi că numele lui Lidenţov e tăiat.

Răsfoia nişte rapoarte vechi.

— Fraţilor, schema noastră de transmutare e identică cu a lui Lidenţov! exclamă Markin. Vă amintiţi câţi peri albi ne-a scos... Dac-am fi ştiut! Dar el, cum de-a reuşit el, cu aparatura de pe atunci?!

— Datorită modelului său. Cu mijloacele cele mai rudimentare, spuse Tumanovici. Cete mai primitive. Întocmai ca Faraday!... Uimitor!

— Nu v-am spus eu, îi dojeni directorul, ca prea sunteţi mână spartă?

Toţi, în afară de Kuzin, izbucniră în râs.

— Vorbesc serios, spuse directorul. Ia să vi se taie fondurile! O să vedeţi că circumvoluţiunile voastre au să devină mult mai productive!

Kuzin declară că, probabil, direcţia de orientare a cercetărilor aiese de el, Kuzin, nu era unica posibilă şi că problema trebuia atacată şi din unghiul din care o abordase Lidenţov, utilizându-se molecula lui. Apoi mărturisi că trăieşte clipe deloc uşoare. Îl admira şi totodată îl blestema pe Lidenţov.

— Nu ne-a dus mintea! Cum de ne-a scăpat o cale atât de simplă?! se omora cu firea Markin.

Kuzin ştia care e preţul acestei simplităţi, dar ocoli subiectul; se simţea vinovat.

— Viaţa e prea scurtă, nu-ţi lasă timp să tragi foloase de pe urma propriilor tale greşeli, spuse el.

Erau tulburaţi şi dezorientaţi. Kuzin era cel mai afectat dintre toţi şi totuşi nu-şi putu reţine entuziasmul.

— Ce pramatie, Lidenţov ăsta! Ce cap! Auzi, să ne ia caimacul! Ce bombă!

— Parcă ar fi tras cu ochiul la cercetările noastre, spuse careva.

Chica lui Kuzin fremătă a îngrijorare.

— Şi câtă dreptate are... Direcţia noastră de acţiune coincide cu a lui, spuse el cât se poate de grav. Numai că noi am pornit de la cu totul alte date.

— Nimic surprinzător. Lidenţov era la izvoare, vedea mai departe.

...Glasurile lor ajungeau la Osokin nedesluşite, singurul lucru pe care-l

sesiza era creşterea rapidă a consideraţiei faţă de Lidenţov. Îl explicau pe Lidenţov, îl invocau pe Lidenţov, se minunau de Lidenţov, de parcă nu tot ei l-ar fi copleşit mai ieri cu ironii.

Lidenţov creştea, dobândea autoritate, răsunau deja, ca de la sine înţelese, expresii ca "molecula Lidenţov", "criteriile Lidenţov", "ideea lui Lidenţov".

Osokin îl chemă pe director, cel mai de înţeles dintre ei, şi-l întrebă de statuie. Directorul îl linişti: monumentul era, desigur, o exagerare. Şi în treburi de genul ăsta exagerarea e dăunătoare: când se sesizează exagerarea, e suspectat şi adevărul... Dar aici fu întrerupt: nu era vorba, fireşte, de monument, dar dacă modelul moleculei lui se va confirma şi vor fi găsite ultimele lui lucrări, Lidenţov va intra cu siguranţă în istoria fizicii.

— Cui nu i se ridică astăzi statuie! strigă Liova Tumanovici.

Osokin îl privi atent pe acest tinerel cu chelie, ca să şi-l întipărească în memorie.

— Ce vrei să spui?

Toţi dădură din cap cu severitate, iar directorul luă creta din mâna lui Liova.

— Doamne, dar ce amestec are aici monumentul? se miră Kuzin. Pe cine interesează monumentul?

— Pe tovarăşul Osokin, Matvei Evseevici! strigă Liova. El insistă să i se facă monument.

Osokin se îndreptă în fotoliu.

— Dimpotrivă! spuse el. Tocmai pe dos! Şi scoase fotografia. De data asta fotografia o luă Kuzin, care înmărmuri pentru mult timp asupră-i. Apoi, rozându-şi unghia, el făcu câţiva paşi ca în vis, chica i se puse din nou în mişcare.

— Magnet! pronunţă el cu glas tremurător.

Toţi se strânseră în juru-i, aplecându-se asupra fotografiei.

— Impenetrabil... elimină... diamagnetism!... Permeabilitate negativă! spuse într-un suflet Kuzin.

— Acum e limpede: se sprijină pe propriu-i câmp.

— O pernă magnetică.

— Ce frumuseţe!

Priveau silueta lui Lidenţov, care atârna în văzduh fără postament, şi, realizând treptat implicaţiile acelui miracol fizic, jubilau.

Kuzin alergă la Osokin:

— N-aţi băgat de seamă cumva, Matvei Evseevici, din ce era făcut cercul acela de pe pământ? Materialul strălucea? Dar partea de jos a statuii? Kuzin îl privea implorator. Vă rog, dragă Matvei Evseevici, amintiţi-vă!

— N-am băgat de seamă, răspunse mecanic Osokin, dar apoi, numai-decât, de parcă abia şi-ar fi venit în fire, se clătină. Dar nu era nici un monument! Ce v-a venit? Nu era nimic!

— Ce păcat! Ce păcat! spuse Kuzin dezamăgit. N-aş crede să fi utilizat titanat de stronţiu... Şi se retrase cu paşi mari spre tablă, unde ceilalţi discutau aprins alcătuirea monumentului, apreciau din ochi distanţa dintre monument şi cercul de jos, evaluau forţa câmpului magnetic, tensiunea curentului ce trebuia să circule prin inel. Pe măsură ce toate cifrele se dispuneau într-un sistem, concepţia monumentului stârnea tot mai multă admiraţie. Trebuia să-ţi pui mintea la contribuţie nu glumă, ca să realizezi o aplicare atit de ingenioasă a ideii lui Lidenţov. Şi chiar la monumentul lui! Să dezvălui tocmai într-un monument, adică într-o operă înălţată pentru eternitate, sensul superconductibilităţii, o stare a materiei care permite curentului, neexistând rezistenţă, să circule veşnic.

Sclipitor!

Îşi aminti formularul acela. Sigur, trebuie creat un institut, un institut special pentru problemele superconductibilităţii. Perspectivele ce se deschid sunt atât de numeroase încât trebuie acţionat pe un front larg.

Lidenţov continua să crească, să se înalţe, intensificând teroarea ce-l cuprinsese pe Osokin.

— Vă daţi seama, înseamnă că descoperirea lui Lidenţov e un fapt, îi spuse Markin lui Osokin strălucind de fericire. Altfel acest monument ar fi fost o imposibilitate.

Osokin îl privi cu dispreţ.

— Ce ar fi fost o imposibilitate?

— Păi asta... cum să vă spun... Markin se ridică în vârful picioarelor şi prinse a da din mâini — levitaţia!

— Aşa va să zică, spuse Osokin cu o voce inexpresivă, care-i reduse pe toţi la tăcere. Şi eu care credeam că dumneavoastră, ca specialişti... din punct de vedere ştiinţific... Pentru ce sunteţi puşi aici? Ca să analizaţi şi să infirmaţi. Asemenea fenomene nu există şi nici nu pot exista în vremea noastră! Şi când colo se găsesc tovarăşi — arătătorul lui se opri asupra lui Markin — care-l consideră un fapt! Un fapt în sine nu înseamnă încă nimic.

— Se poate presupune o mutaţie în timp — Markin îşi trecu vinovat greutatea de pe un picior pe celălalt. Nu mi-am format încă o idee definitivă.

— În fond, ce vi se pare atât de bizar? se amestecă în discuţie Liova. Semnul timpului se schimbă odată cu trecerea dintr-un mediu în altul. O ştim încă de la Lewis Carol. Memoria "Reginei albe" a fost astfel alcătuită încât îşi amintea cel mai bine evenimentele din săptămâna următoare.

— Cum, cum? întrebă Osokin.

— Nu, spuse Kuzin, aşa ceva se poate întâmpla numai de cealaltă parte a oglinzii.

— Dar dacă admitem o răsucire a axei timpului? În acest caz efectul se produce înaintea cauzei.

— ...E suficient să deplasezi axa timpului.

— Aşteptaţi, spuse Kuzin. Ştim că Lidenţov percepea această mutaţie. O recepţiona ca pe o boală; e foarte posibil ca, fizic, pentru organism, să fie greu...

— În asemenea cazuri, în locul memoriei ia naştere o forţă inversă...

Osokin ciocăni cu linguriţa în masă, cum făcea cândva la şedinţele restrânse şi toţi amuţiră. Oare ăştia, cu toată aparatura şi disertaţiile lor, nu-şi dau seama la ce absurdităţi au ajuns?

Halatele crem îl înconjurară gata să-i soarbă fiecare cuvânt.

Fără să se jeneze, Osokin începu să râdă în hohote. Auzi dom'le! Să te apuci şi să discuţi serios despre cine — despre Lidenţov! Ca şi cum pricăjitul şi neghiobul ăla ar fi putut fi o somitate. Cretinii! Doar el îl cunoştea pe Lidenţov, îl văzuse. Îl revăzuse de curând, cu nasul lui roşu, un nas ca un cioc de raţă, un neobrăzat, pe care îl pusese la locul lui, făcându-l s-o şteargă repejor cu coada între picioare. Cel născut să se târască n-are cum să zboare!

Sub hohotele lui savanţii îşi traseră capetele lor învăţate între umeri, fără a înceta însă să-l urmărească mult prea atenţi, ca nişte medici.

— Numai în trecut se întâmpla ca geniile să rămână necunoscute! conchise Osokin.

— Geniul e un fenomen foarte puţin studiat. — Kuzin işi răvăşi chica. — La genii, eul subconştient fiinţează într-o altă factură a timpului. În raport cu conştiinţa, acest eu poate fi viitor. Nu există dovezi formale că mutaţiile în timp ar fi imposibile. Iar dacă fizica nu le interzice, înseamnă

că pot exista şi, deci, există în natură. Numai că noi nu le-am scos încă la lumină.

— E o chestie care nu ne priveşte. Mutaţiile în timp nu stnt specialitatea noastră, spuse directorul. Altceva ne interesează.

Pesemne, lui Osokin i se păru că toţi se holbează la el. Se nelinişti şi spuse pe neaşteptate.

— Îmi dau seama: spaţiul locativ, spuse el. Aflaţi că numai Lidenţov al dumneavoastră e vinovat.

Markin îşi ridică braţele spre cer:

— Cerea numai un apartament cât de mic! Un astfel de om! Oare nu merita nici atât? Cum l-aţi putut refuza, Matvei Evseevici? Nu-mi intră în cap, şi basta!

— "Un apartament cât de mic", îl îngânǎ Osokin cu ură. Câtă generozitate! "Cât de mic!" Ce ştii dumneata! Oamenii aşteptau cu anii la rând. Pentru câte o cămăruţă. Mă bălăcăreau cu cele mai grele cuvinte. Şi eu ce puteam face? Să fi luat de la alţii, la fel de amărâţi? Vouă vă vine foarte uşor! "Un apartament cât de mic!" Deşteptţilor!

Cât de apropiat îi era acum Lidenţov! El ar fi înţeles, el n-ar fi îndrăznit, el ştia toate astea.

Kuzin se încruntă chinuit.

— Nici aşa! Nu e drept, tovarăşi, să aruncăm toată vina în cârca lui Matvei Evseevici. Cine ar fi putut şti pe atunci?... Şi tăcu.

Pauza se lungea vertiginos.

Cine ar fi putut şti? Asta era problema?

Primii chicotiră în surdină cei mai tineri.

Cine ar fi putut şti? Cineva ar fi putut! Dar cine? Iată cine... De ştiut a ştiut, dar de dat nu i-a dat. Şi asta ştiind totul! Căci ştia dinainte! Cine ar fi putut şti? O întrebare sigură, o întrebare fără răspuns, de fapt nu o întrebare, ci o justificare perpetuată de veacuri, un adăpost pentru toţi, pentru toate situaţiile. Şi uite că dintr-o dată se închisese asupră-i ca o capcană.

Directorul îşi alungă zâmbetul ironic; pe chipul lui rămase o solemnă pustietate.

— Şi totuşi, tovarăşi! Sântem datori să-i mulţumim lui Matvei Evseevici pentru concursul dat. La noi, tinerii mai simplifică uneori trecutul. Vă rog să ne iertaţi... Ajutorul dumneavoastră ne va permite să continuăm cercetările. Dumneavoastră, Matvei Evseevici, sunteţi cel care ne-a deschis perspectiva spre o serie de aspecte noi ale problemei. E perfect posibil ca acest lucru să joace un rol istoric...

Urechile şi gâtlejul lui Osokin se înroşiră ca focul.

— N-am deschis nimic! Se sufoca. Voi aţi profitat! Eu nu vreau să deschid nimic! Nu vreau! Ce credeţi că nu văd unde bateţi? Îşi înşfăcă bastonul, agitându-l în aer. Ei bine, n-o să vă meargă! Nu v-aţi găsit fraierul! Umblaţi cu fofârlica.? Dacă-i aşa, nu sunt de acord! Revoc! Revoc totul!

Bastonul tresăltă în mâinile lui, chipul i se congestiona, apoi se învineţi, directorul se sperie, încercă să-l reaşeze pe fotoliu, dar Osokin îi împingea în lături, horcăind.

— Matvei Evseevici, ce-i cu dumneavoastră? Vă asigur că fără aprobarea... noi nimic... — se grăbi să-l liniştească directorul. — Fiţi pe pace, voi interzice categoric...

Osokin nu izbutea nicicum să-şi încheie nasturii. Kuzin îi întinse fulgarinul şi, împreună cu directorul, îl ajutară să-l îmbrace. Mângâindu-l pe Osokin pe spate, directorul spuse:

— O să convenim cu dumneavoastră totul. Absolut totul. Glasul lui deveni catifelat. Bunăoară, dacă-mi permiteţi, fotografia... Numai pentru o clipă. Facem numaidecât o copie. Ca să nu vă mai deranjăm...

Kuzin zâmbi îndatoritor.

— O executăm în formatul cel mai mare. Câte copii doriţi?

Cu o forţă neaşteptată Osokin îi împinse în lături, se apropie de masă, îşi sprijini de ea bastonul. Apoi, cu două degete de la o mână şi cu două de la cealaltă, ridică fotografia mult deasupra capului şi o rupse încet. Reunind cele două fragmente, savură uluiala generală, apoi le mai rupse o dată. Aruncă bucăţelele în scrumieră. Dar, sesizând privirea imprudentă, lacomă a cuiva, pricepu şi, înşfăcând cu îndemânare chibriturile, scăpără unul şi le dădu foc. O flacără mică, gălbuie se înălţă deasupra scrumierei. Nelăsând pe nimeni să se apropie, Osokin îşi străjuia rugul, flacăra aceea îi lumina chipul, reflectându-se în ochii lui şterşi.

Primul îşi reveni Kuzin. Dădu din mână nepăsător şi pe chipul lui se aşternu din nou expresia de derută şi, totodată, exaltarea.

— Trebuie căutată arhiva la institutul lui Poluianov, spuse el. Acolo sunt toate referatele...

Vorbind între ei, îl urmară pe Kuzin în fundul încăperii, lăsându-l pe Osokin singur.

Directorul îl ajunse pe scară. Osokin se oprea des, odihnindu-se. Directorul îl conduse până la maşină. Pe drum îl ameninţă pentru distrugerea unor documente de importanţă naţională. Osokin tăcea. Încercă să afle dacă nu mai are cumva şi alte documente, dacă nu ştie unde ar putea fi fotografiile şi extrasele acelea din ziare, unde s-ar fi putut rătăci. Şi, în general, dacă Osokin nu-şi aminteşte numele preşedintelui Academiei, cei ce participase la dezvelirea monumentului, adică nu participase, ci urma să participe, desigur dacă ceea ce se întâmplase se va întâmpla...

În clipa aceea, Osokin, care nu reacţionase defel la întrebările lui, îl privi pe sub sprâncene, şi chipul directorului împietri. Scena dură câteva clipe, câteva clipe destul de lungi, căci ele se întipăriră pentru totdeauna în memoria directorului, determinându-i în mare măsură viitorul.

Spre sfârşitul verii schelele şi panourile-mască fură îndepărtate; noua clădire se înfăţişă dintr-o dată privirilor — cristal de gheaţă transparent. Jos, în mijlocul faţadei, se vedea o adâncitură ca o pată întunecată cu marginile şerpuitoare. Menirea acesteia rămase un mister. Arhitecţii încercaseră sa-i dovedească preşedintelui sovietului orăşenesc necesitatea de a sparge prin ceva ritmul monoton al faţadei. Dar preşedintele era nemulţumit. Cu atât mai mult cu cât la analiza proiectului le mai reproşase aceasta nişă. Primise sesizări. Acum, când reconstrucţia pieţii se încheiase, nişa deranja. De ce fusese făcută, care era ideea? Cum s-o pui în valoare? Arhitecţii bâiguiau neajutoraţi ceva despre un scuar. Bine, scuar sa fie! Dar preşedintele, ca om gospodar, propuse să se instaleze în nişa aceea un aparat cafe-express.

Se ştie că aspectul noii clădiri îl deprimase profund pe Osokin.

În zilele călduroase, Osokin era nelipsit în noul scuar Cafe-expresul încăpuse perfect în nişa aceea. Pe mica platformă de beton dinaintea ei aranjară câteva măsuţe. În mijloc plantară tufe de iasomie. E drept, dintr-un motiv de neînţeles, acestea nu se prindeau. Frunzele, ofilite, se închirceau şi cădeau. Grădinarul stropea ramurile, presăra prafuri la rădăcina tufelor. Osokin îl privea de departe, zâmbind ironic. Un zâmbet mic, greu de descoperit printre riduri. Şedea pe o bancă şi frunzărea cu gesturi bine învăţate ziarele, citea cu atenţie numele pomenite în ştirile despre recepţiile şi vizitele oficiale, examina litografiile şi pe chipul lui mijea iarăşi zimbetul acela riscant.

Se ramolise şi, aşezat pe banca aceea, adormea deseori, dar se ţinea ca odinioară mereu în gardă şi băţos. Aţipind, nu lăsa capul să-i cadă.
